

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԸ ԵՒ ԲՆԸԿԸՆ

ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ժ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1.

1852

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Աշխարհիս անիւր դարձեր է :

Եթի չես հաւտար, օրացոյցդ նայէ . անցեալ տարի գործածած օրացուցիդ վրայ թիւ 51 գրած էր, այս տարի թիւ 52 . ուրեմն տարին զրօրեր է, թիւ 51 անցեր թիւ 52 եկեր է : (1) Եթ օրացուցին ալ չես հաւտար Վաղմա՛վիպիս (թուազրին ալ նայէ, որ նոյն բանը քեզի կը զրուցէ . իսկ թէ չէ որուն կ'ուզես հարցու . թէ պէտ օրը անցեալ տարուան կը նմանի, ըլլալով յունուարին մէկը, բայց տարուան անունը կը ցուցնէ թէ նոյնը չէ : Նայեալ տարուանը ծերացած լըմընցած՝

անցեալ ժամանակին շրջանին մէջ (թաղուած կորսուած է . և աշխարհիս անիւր դառնալով եկաւ առջեդ ելաւ այս տարուան առջի օրը, ահա քու կարգաւորութեանդ կը սպասէ, ինչպէս կ'ուզես զինքը գործածէ : (Բայց այս ալ գիտցիր որ տնտնալով ուշանալով չի գար . որովհետեւ աշխարհիս անիւր՝ թէպէտ առածը դարձեր է կ'ըսէ, բայց դառնալէն դադրած չէ . թէ որ շուտ չի շարժիս, օրը շուտ մը երեկոյ կ'ըլլայ կը կորսուի, իմաց տալով քեզի՝ թէ պա-

րապ կեցողին օրերը կորսուելով տարին ալ կը կորսուի . և դու անգործ կեցած , ուր որ ես հոն կը մնաս : Ենթ որ համար առածն ալ կ'ըսէ թէ աշխարհիս անիւր դարձեր է , չըսեր առաջ դացեր է . դու թէ որ ճարտարութեամբ անուոյն վրայ կենաս , արթնութեամբ կառավարես , դառնալու ատեն զքեզ առաջ կը տանի :

Ես այս առածը լսեցի , այս մեկնութիւնը տուի . բայց չեմ գիտեր թէ մարդիկ ինչ կ'իմանան՝ երբոր զարմանալով մը աշխարհիս անուոյն դառնալը կը յիշեն . դարձողն անիւ է . անուոյն դառնալուն վրայ զարմանալ ինչ պէտք է : Ենթ որ ասով բարոյական աշխարհս կ'իմանան , որն որ իրաւքնէ անիւ է , և շարունակ դառնալու հետ է . իր վերայի մարդիկն ալ իրեն հետ մէկտեղ վեր 'ի վայր դառնալու վրայ են : Այն որ կ'ուզես փորձն ալ ըրէ . տար մէկ կառաց անուոյ մը վրայ մէկ քանի մը ջիւններ շարէ , տես թէ կառքը քալելու ատեն ան մը ջիւններն ինչ կ'ըլլան , վար կ'իջնան վեր կ'ելլեն , ոմանք վար իջնալու ատեն տակը կը հանգալին կը ճըզմուին , ոմանք ալ վերը գտնուած ատեն անուոյն սաստիկ թոթուելէն յանկարծ վերէն վար կ'իջնան կը կորսուին : Եթէ բարոյական աշխարհս բարոյական անիւ մըն է՝ մէջի մարդիկն ուզեն չուզեն , քանի որ անիւը կը պտըտի իրենք ալ վեր 'ի վայր պիտի պտըտին , ու միշտ կամ անուոյն տակը ճգմուելու և կամ վրայէն իյնալու կորսուելու վտանգներու մէջ են : Ի՞նչն թէ խելացի մը ջիւնը կ'երթայ անուոյն վրայ ծակ մը կը գտնէ մէջը կը քաշուի կը կենայ , և կամ վեր 'ի վայր ելլել իջնալէն ազատ ըլլալու համար՝ կ'երթայ մէջ տեղը անուոյն առանցքին վրայ կը կենայ , և ասանկով ապահով կը մնայ վտանգներէն :

Բայց թէ այս առածը ճշդիւ ինչ կը նշանակէ , ինչպէս որ ես սովորեցայ , տեղն 'ի տեղ ձեզի պատմեմ : Ենթ որ տարին հասաւ , կաղանդին օրն եկաւ . ամէնքն սկսան տնէ տուն շնորհաւորութեան երթալ . ես ալ գնացի մէկու մը տուն բարեմաղթութեան : Եւ ինչպէս

որ սովորութիւն է , սկսանք խօսիլ անցեալ տարիներուն շատ դժբաղդութիւններով լցուած ըլլալուն վրայ . և նոր սկսածին մէջ ըլլալու աղէկութեան նշաններուն վրայ . մէկը մէկալը մէյմէկ բան որ ըսին , ես ալ սկսայ բարեմաղթական կերպով նոր տարւոյն հետ գալիք բարեացը վրայ գուշակութիւններ ընել , օրուան պայծառութիւնը տարուան յաջողութիւններուն նշան սեպելով՝ սովորական նոր տարւոյն սկիզբը զրցուելու կաղպարէ ելած ու հնցած խօսքեր ըսել : Ենթ որ ատենը նստողներէն շատերը հառաչելով մը սկսան ըսել՝ թէ Ենթ որ համար հոն անիւր դարձեր է : Ես այս խօսքին իմաստը չհասկըցող երևնալով , և ուղելով իրենց ինչ մտքով ըսելին իմանալ , պատասխան տուի՝ թէ ինչ ըսել կուզէք , միթէ աս տարին Յունուարին տեղ Դեկտեմբերէն մի պիտի սկսինք . կամ ցորեկը լուսին և գիշերը արեւ մի պիտի ունենանք . կամ թէ չէ չորս եղանակները իրենց կարգը մի փոխեր են : Ենթ որ իմ ըսածներս չընդունելով , սկսան ամէն մէկերն իրենց վրայ յարմարեցնել աս խօսքս , ծայրը հոս բերելով թէ ուզածնիս չենք կրնար ընելու համարձակ : Ենթ որ ատենը իմացայ թէ ինչ ըսել է աշխարհիս անիւր դարձեր է . այսինքն աշխարհիս մէջ ամենուն աչքը բացուեր է . մէկն որ բան մը կ'ընէ , ամէնքը կը դատեն , ան ըրածը կը քննեն ու մէյմէկ մտքի կը տանին թէ շիտակ թէ ծուռ , և ըզմարդը իր վիճակին չեն թողուր : Ես խօսքիս իմաստը կ'երթայ կը միանայ ան խօսքին հետ որ կ'ըսեն՝ թէ ուզածիս պէս ձիս չեմ կրնար քալեցընել :

Հիմա որ ես ալ իմացայ աշխարհիս անուոյն դառնալուն որոշ մեկնութիւնը , այս առթովս ուղեցի այս տարւոյն սկսելուն քիչ մը մտածել և խօսիլ՝ այս աշխարհիս անուոյն շիտակ և զմեր աղքատ առաջ տանելով դառնալուն ճամբուն վրայ , որպէս զի այս օրուան եղած գուշակութիւններս ալ սուտ չելլեն :

Ես հիմա մտքիս մէջէն մէկ կողմանէ իրաւունք կուտամ աս ըսողներուն , մէկ

ալ կողմանէ ալ ծուռ խօսք մը կը սեպեմ : Ասան զի կը տեսնուի որ մարդուս վարմունքը փոխուեր է , բայց ոչ գէշէն աղէկի դարձեր է , և ոչ ալ աղէկէն գէշի գացեր է . այլ մէկ փոսէն ազատեր՝ ուրիշ փոսի մը մէջ ընկեր է : Հիմա կարելի է կը զարմանաս սիրելի ընթերցող , ասանկ մտքիդ դէմ խօսելուս համար . վասն զի դու միտքդ դրեր ես՝ թէ առաջ մարդիկ բիրտ էին և ինչ ըրածնին և ընելիքնին չէին գիտեր , բայց հիմա մենք լուսաւորուած ենք աղէկը գէշէն ընտրել գիտենք , Բոտուծոյ տուած բարիքը կը վայելենք և կը վայելեցնենք : Բայց ես չիտակն ըսեմ , հիմա կ'ուզեմ ցուցնել այդ կարծեաց սուտ ըլլալը , հասկըցնելով՝ թէ աշխարհս բրտութեան փոսէն ելեր՝ խառնակութեան փոսին մէջ ընկեր է , որ գուցէ թէ առջինէն գէշ է . որովհետեւ առջիններուն վիճակին մէջ այնչափ չարութիւն չէր մտներ , բայց հիմակուան վիճակը չարութեան վիճակ է . առաջինները թէ որ տղիտութեամբ կը սխալէին , հիմակուանները չարութեամբ կը սխալին : Վիտեմ որ աս խօսքերուս դէմ շատ պատճառներ ունիս . բայց ես հիմա երկուքներուն ալ ըրածն առջևդ բերելու ըլլամ , ալ ըսելիք չմնար . թէ պէտ աս ալ ճմարիտ է թէ հիմակուան վիճակը առջինէն թէ և գէշ է , բայց առաւելութիւն մըն ալ ունի : () . Երեսակով մը բացատրեմ . Երկու հոգի ճամբայ կ'ելլեն Պէյօղլուէն դէպ 'ի Պէլըղատ երթալու , ճամբան արեւէն նեղութիւն չիմանանք ըսելով ցորեկուան լոյսը կը թողուն , գիշերը կ'ուզեն երթալ լուսնի լուսով , իրենք իրենց վրայ վստահ ըլլալով՝ որ ճամբան զիտեն , չեն մոլորիր : Այնմ'ալ ճամբայ կ'ելլեն չեն ելեր , դիմացնին փոս մը կուգայ , և չի տեսնելով մէկերնին կը գլորի կ'իյնայ մէջը՝ յանկարծակիի կուգան . փոսին մէջ գլորողը կ'իյնայ կը մարի , մէկալը կ'ուզէ որ ձեռք տայ ու հանէ փոսէն , չկրնար . վասն զի փոսը խորունկ , և մէջը ընկածը անշարժ մնացած : Այնկալը կը քննէ կ'իմանայ՝ որ

ջրոյն ճամբան նորոգելու համար ճամբուն վրայ ասդիս անդին փոսեր բացեր են , ինքը ընկնողին օգնութիւն մը չի կրնար ընել , կը յուսահատի կը թողու , ճամբան կ'երթայ . մտքէն ըսելով՝ որ վաղը գործաւորները կուգան զինքը փոսէն կը հանեն : Եւ ինքը կը սկսի զգուշանալով ճամբան առաջ երթալ , ինչուան որ կը մօտենայ Պէլըղատ գէղին , և հոն մութ տեղէ մը անցնելու ատեն , չի տեսնելով , ինքն ալ կ'իյնայ փոսի մը մէջ . բայց գէշն ան է որ , առջի փոսը նոր սկսեր են բանալ չոր հող էր , իսկ աս երկրորդը բոլոր շաղխով լեցուն , ջուրն ալ մէջը լացեր է . ուստի չորս դին ցաւցնէին ետեւ , բոլորովին շաղխի մէջ թաթխած կը մնայ : Հիմա աս երկուքն ալ փոսի մէջ ընկած են , գիշերուան մթոյն մէջ քալելնուն պատճառաւ . երկուքին ալ քիչ մը ատենէն ցնցման թմրութիւնը վրաններնէն կ'երթայ կ'արթննան և կը սպասեն որ առաւօտ ըլլայ՝ որ գործաւորները գան զիրենք ազատեն . իրաւ երկրորդին ընկած փոսը՝ թէպէտ առջինէն աւելի գէշ է , բայց այս մեծ միսթարութիւնը ունի՝ որ առաւօտանց փոսէն ելածին պէս ինքզինքը Պէլըղատ հասած կը գտնէ , ու իրեն պէտք եղած դարմանը կ'ընէ . իսկ առջինը փոսէն ելելէն ետեւ , անանկ ցաւած ոսկորներով դեռ երկայն ճամբայ պիտի ընէ որ Պէլըղատ հասնի :

Եսպէս մարդիկ աւետարանական լուսով երթալը իրենց նեղութիւն սեպելին , իրենց խելաց լուսով ուղեցին մարդկութե մէջ առաջ երթալ , ու մոլութեց փոսերու մէջ ընկան . առջի բրտութեան փոսը թէպէտ քիչ փնասով է , բայց մարդկութեան վախճանէն խիստ հեռու է . իսկ հիմակուան խառնակութեան փոսը թէպէտ առջինէն գէշ է , բայց փոսէն ելողը ինքզինքը մէկէն իր վախճանին հասած կը գտնէ . վասն զի արդէն աշխատեր ճամբան առաջ գնացեր է , բայց անզգուշութեամբ մթոյն մէջ պտրտելով , կրից փոսին մէջ ընկեր մնացեր է : Հիմա այսպիսի նմանութիւնով բանը հասկըցնէին ետեւ , թէ որ

կ'ուզես, ով սիրելի ընթերցող, քիչ մը երկայնամուտ թեամբ մտիկ ըրէ որ այս բարոյական փոփոխութիւն ինչ ըլլալը բացաւ տրեմ, և աշխարհիս անուոյն դառնալն ալ նոր բան չըլլալը հասկըցնեմ: Արպէս զի հիմա արդէն առաւօտը հասած ըլլալով, գործաւորները ժողոված, այսչափ աշխատած ճամբուն ծայրը հասած ազգերնիս՝ կրից խառնակութեան փոսէն հանեն, որ կարենան հոգեւոր և իմաստութեան վախճաններնուն հասնիլ:

Եւջինները բիրտ էին չէին գիտեր, և չգիտնալով կը սխալէին. հիմակուանները կը թուած են, գիտենք կ'ըսեն, բայց գիտութիւննին պակասաւոր և շփոթ ըլլալով կը սխալին. երկուքներնուն ալ սխալելնուն պատճառը կրից մթութեան մէջ պտըտելնին է: Բայց զարմանքն այն է՝ որ հիմա առաւօտ եղեր է, ու դարձեալ ասոնք մթոյ մէջ են, վասն զի փոսին մէջ կեցած են. հիմա վարպետութիւնը զասոնք փոսէն հանելն է: Եթէ այդպէս է, այդ դժուար բան մը չէ. փոսին մէջ սանդուխ մը կիջեցնես, անոնք ալ վեր կելլեն. բանը կը մնայ փոսէն ելլել ուզելուն վրայ: Պիտի ըսես թէ աղէկ բանը ով չուզեր: Արեւմտ բանը կը մնայ ճանչնալուն վրայ թէ փոսին մէջն ենք: Բայց մէկը փոսին մէջն ըլլայ ու չճանչնայ, այդ ալ կարելի բան չէ: Եթէ այդպէս է, բանը կը մնայ աչք ու միտք ունենալուն վրայ՝ որ իմանայ ու տեսնէ: Եստի կը հետևի որ եթէ մէկը սանդուխը դիմացը կ'ունենայ ու փոսէն չելլեր, այն մարդը աչք և միտք չունի. մարդուն աչք և միտք ով կրնայ տալ: Արեւմտ բանը կը մնայ Եստուծոյ որ աչք ու միտք տայ: Եստակն ալ այս է. եթէ Եստուած մէկ ազգի մը միտքը կը լուսաւորէ, այն ազգը ամէն Եստուծոյ բարութիւնը կը վայելէ, և ամենեւին փոսի մը մէջ չկենար. բայց երբ Եստուած լոյս չիտար, ամէն աշխատանք անօգուտ է. ուրեմն պէտք է որ ամէն մարդ Եստուծոյ լոյս խնդրէ որ կարենայ իրեն պէտք եղածն ընէ, մենք ալ մեր կողմանէ սանդուխը դնենք, փոսէն ելլելու ճամբան ցուցը-

նենք, մնացածը Եստուծոյ թողունք: Եւ կը հաւատանք որ Եստուած ալ մեր և ազգին ջանքը և փափաքը տեսնելով՝ կ'ողորմի, մտքերը կը լուսաւորէ, ու ազգերնուն լուսով շիտակ ճամբուն մէջ քալել կու տայ:

Հիմա նախ նայինք առջի փոսին մէջ ընկողներուն գործքերը, և ետքը երկրորդ փոսին մէջ ընկողներուն չարիքը, և անոնց ալ ազատելու հնարքը: Եստուծոյ տգիտութեան ժամանակը մարդիկ ինչ կ'ընէին. ամէն մարդ նոր բան սովորել չէր ուզեր, նոր բան սովորել, իրենց ծերերէն տեսածն ու լսածը փոխելը մեծ անկարգութիւն կը սեպէին. անոր համար ազգ ազգի և գերդաստան գերդաստանի սաստիկ թշնամի էին, իրարմէ տարբեր սովորութիւններ ունենալով: Եստակ որ արժանի ապրելու մարդ, արժանի կենաց ամէն ազգ զինքը միայն կը սեպէր. և ամէն տուն ալ դարձեալ իրարու դէմ, իրար կը հալածէին: Ես բարբարոս կարծիքէն առաջ կու գար՝ որ նաև ամէն թագաւոր իրենց հպատակները գերիի պէս կը գործածէին. և ամէն տանուտէր իր ընտանիքը և իր տղաքը իր կամաց և իր մտածութեանը կոյր զկուրայն հնազանդեցնելը իրեն իրաւունք կը սեպէր. անոր համար կը ջեխէր զամէնքը, կը հնազանդեցընէր, կը վախցընէր, կ'արհամարհէր, կը ծեծէր, ինչ կ'ուզէր կ'ընէր, և անոնք ալ տանուտէրին կուրօրէն հպատակիլը իրենց պարտք կը սեպէին: Եւ չէ թէ միայն տանուտէրը այսպէս միտքը դրեր էր՝ թէ իր կամքը տանը օրէնքն է, այլ կարգաւ թագաւորէն սկսեալ ամէնքը մտքերնին դրեր էին՝ թէ մեծը պզտիկին ինչ որ կ'ուզէ պիտի ապսպրէ, պիտի հնազանդեցնէ. անկէ վարինն ալ իրմէ աւելի պզտիկին նոյնպէս. անանկ որ եթէ մէկ տան մէջ հինգ եղբարք կային, հայրերնին ամենուն բռնաւորն էր, առջի մեծ տղան ալ իրմէ վարի չորս եղբօրը վրայ նոյն բռնաւորութիւնը կը ցուցընէր. երկրորդն ալ իրեք իրմէ վարիններուն. երրորդն ալ մնացած երկուքին, չորրորդն

ալ վերջինին . ամենէն խեղճը վերջինն էր՝ որ իր գլխուն վրայ այնչափ բռնաւորներ ունէր , ու իրմէն վար մէկը չըկար՝ որ ինքն ալ անոր վրայ ցուցնէր իր զօրութիւնը : Այսպիսի անկարգ կառավարութեան պտուղներն էին ամէն տեսակ չարիք , ինչ որ կրնաս երեւակայել . որոնց վախճան կ'ըլլար իրար սպաննելով , գերդաստաններ ջնջելով , ազգ զազգ կորսնցընելով . և ամենեւին կարգաւորութեան , աղէկութե , հանգստութեան հանդիպելու յոյս մը չկար : Այսպիսի կառավարութեան հետքը ինչուան մեր ժամանակներն ալ մնացած կ'երևնար տեղ տեղ գերդաստաններու մէջ . և ներսի գաւառները շատ տեղ ինչուան հիմա դեռ կը գրտնուին ընկղմած այսպիսի թշուառութեան փոսին մէջ :

Փառք Աստուծոյ , եկաւ ժամանակը , հասաւ Աստուծոյ ողորմութիւնը , աս առջի փոսէն սկսան ելլել ազգերը գերդաստանները , մեր ազգն ալ նոյնպէս սկսաւ աչքը բանալ , տեսնալ մարդկութեան վիճակը , ճանչնալ թէ ամէնքնիս ալ իրարու նման մարդիկ ենք ընկերական , Աստուծոյ ստեղծուած իրարու հետ խաղաղութեամբ , սիրով կենակցելու համար քանի որ ողջ ենք , և մեռնելէն ետեւ յաւիտենական փառաց հասնելու համար . պէտք է որ սիրով աս աշխարհիս մէջ ապրինք , որ Աստուծոյ յաւիտենական անչափ սիրոյն արժանի ըլլանք : Այսպէս ուրախացած առաջ երթանք ըսելու չի մնաց , դիմացնիս բացուեցաւ նոր փոս մը , և որովհետեւ կրից խաւարը միշտ չորս դինիս առած էր , վազէնք յառաջէնք ըսելով սկսան թափթրփիլ աս երկրորդ փոսին մէջ : Հիմա աս ըսելով մէկէն մ'այլալիւր , վեր վեր մ'իյնար սիրելի ընթերցող . ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ ըսածիս՝ որ կարենաս շիտակ դատաստան ընել լսածիդ վրայ : Իսկ թէ որ չկարենաս մտիկ ընել , գիտցիր որ դուն ալ աս փոսին մէջ խորունկ ընկղմածներուն մէկը կ'ըլլաս , արժանի ցաւակցութեան :

Հիմա մարդկային կրթութիւնը ա-

ռաջ գացած է , ճամբաները լուսաւորուած են . ճանչցան ազգերը թէ մարդկութիւնը առաջ կու գայ ամէն մարդ ձեռքէն եկածն ընելով , իրար սիրելով , իրարու կրթածին չափ օգնութիւն ընելով . այս է շիտակ ճամբան , զորն որ ինքն Վրիստոս ալ ցուցուց աւետարանին մէջ , թէ ամէն օրէնքները և պատուիրանքները աս երկու բանին մէջ կատարեալ ամփոփուած են . “ զ'Աստուած սիրել և զընկերը սիրել ” : Այս ըսելը դիւրին է . աս բանիս ճամբարիտը լալը ճանչնալն ալ դիւրին է . դժուարը զասոնք 'ի գործ դնելն է , վարպետութիւնը զայս կատարելն է : Հիմա կուան ազգերը այս բանս ճանչնալը ճանչցեր են , բայց այս ճամբարութեան մէջ առաջ երթալու ատեն նոր փոսին մէջ ընկեր են , կարծելով թէ այս ճրջ մարտութիւնը ճանչնալէն ետքը ամէն մարդ այս ճանաչմամբ ինչ որ ընէ , այն աղէկ կ'ըլլայ : Այս որպիսի սարսափելի փոս , որուն մէջ շատերը անանկ ու ժով ընկած ու խորը ընկղմած են ու խղճուած , որ իրենք ալ իմանալիք չունին , ուստի ելլելու ալ ամենեւին յոյս չկայ : Բայց աս բանիս մէջ աս ուրախութիւնն ունինք՝ որ մեր ազգայինք ան յուսահատած խորը ընկղմողներէն չեն : Այս անգործ ճանաչման փոսը վեց տեսակ մեծամեծ չարեօք լցուած է . որուն մէջ ընկողները ուզեն չուզեն , աս վեց տեսակ չարեաց փնասները կը կրեն :

Հիմա նախ տեսնենք թէ աս անգործ ճանաչման փոսին մէջ ինչպէս կ'իյնան մարդիկ առանց իմանալու : Ամէն մարդ սրտին մէջ բնական բերումն ունի փառաց և հանգստեան . և որովհետեւ մարդս ընկերական է և իր հանգիստը փառքը ընկերութիւնով կ'ըլլայ , աս կից կը հետեւի որ մարդիկ իրար սիրեն ու իրարու օգնեն , որ իրենք ալ օգնութիւն գտնեն ու իրենց փափաքանաց կարենան հասնիլ : Այս ճանաչմունքս դիւրաւ ամէն մարդ կրնայ ունենալ , բայց ըստ կարգի գործադրելու համար պէտք է աղէկ խորունկ մտածութիւն

առանց կրքի, որով կարենայ մէկը գրտնել ընու թեան փնտռած փառքը և հանգիստը ու անոր հետեւիլ: Սակայն ո՞վ է ան մարդը աշխարհիս վրայ՝ որ խորունկ բարակ մտածել գիտնայ և որ իր մտածութեանը մէջ կիրք չխառնէ, և շիտակ ճամբով իր փառքին և հանգստեան ետեւէն երթայ:

Եւս ճամբատութեան գործադրութիւնը մարդուս հարկաւոր ըլլալը ամէնքը կ'ընդունին. բայց որովհետեւ շիտակ ճամբով ընելու համար առանց կրքի խորունկ մտածելը մարդու վրայ խիստ դժուարագիւտ բան է, անոր համար կը տեսնենք որ մարդիկ ճամբատութիւնը գտանք ըսելով առանց խորունկ մտածելու և կրքով լցուած կը սկսին գործել, և ճամբատութիւնը գտանք, անոր հետեւիք ըսելու ատեն, ստու թեան մէջ կ'ընկղմին կը կորսուն:

Սարգս փառաց և հանգստեան համար ստեղծուած է կ'ըսեն, և կը տեսնեն զմարդը վշտերու, նեղութիւններու և ցաւերու մէջ ընկղմած: Պէտք է ուրեմն մտածել պատճառները, փնտռել թէ ո՞րն է այն շիտակ ճամբան որ զմարդը փառաց և հանգստեան կը հասցընէ: Բայց ինչպէս որ վերը ըսինք մտածելը դժուար է, փնտռելը աշխատանք է. անոր համար մարդիկ գիւրին ճամբայ մը գտեր են ազատ ըլլալ որ ամէն մարդ իր ուզածն ընէ. արգելք չըլլանք կ'ըսեն իրարու. և աս ծուռ սկիզբով մարդիկ առանց մտածելու կը սկսին ընել ինչ որ խելքերնուն կը փչէ. և այսպէս անխելքութեամբ կրից ետեւէն երթալը կ'անուանեն ազատութիւն. և փառք, հանգիստ գտնելու տեղ՝ չարաչար թշուառութիւններու կը մատնուին: Ճամբատութեան մէկ մասը ճանչնալէն ետեւ՝ իրենց գործոց հիմը կը դնեն չըմտածելը և առանց մտածելու հանգիստ գտնելու ջանքը: Որպիսի անգերծանելի փոս մըն է այս. ինչ սխալ ճամբայ: Հանգիստ և փառք կ'ուզես. և ինչպէս չես մտածեր թէ ո՞վ զքեզ ստեղծեց, հանգիստ և փառք գտնելու ինչ կարգ դրաւ: Սէկ մարդ

մը թէ որ քու վիճակդ լաւցընէ, ու խոստանայ ալ որ քեզի առաջնորդէ ալ աւելի մեծնալու, դու անոր հազար շնորհակալութիւններ ընելէն ետեւ կը նայիս որ անոր խօսքէն դուրս չելլես մէկ կողմանէ երախտադիտութիւնդ ցուցնելու համար, մէկալ կողմանէ ալ յոյս ունենալով որ աւելի օգուտ պիտի գտնես: Հապա Եստուած որ քեզի կեանքդ տուաւ ու յաւիտենական հանգիստ ալ քեզ խոստացեր է, պէտք չէ որ իրեն շնորհակալ ըլլալով միշտ իրեն կամքը կատարելու փափաքիս, գիտնալով որ իր խոստմունքներն անսուտ են: Բայց ասոնք մտածելով կ'ըլլան. իսկ մարդիկ մտածելու ժամանակ չունին, և մտածէ ըսողին վրայ ալ կը ծիծաղին կանչելով՝ թէ մենք ճամբատութիւնը յայտնի առջևնիս կը տեսնենք, ալ ինչ պէտք է երկար մտածութիւն. թող ամէն մարդ ինչ կ'ուզէ ընէ, թող կըրցած ճամբով իր հանգստութիւնը գտնէ:

(ՄԱՅՍԻՍԻՍ ՈՒՐԻՇ ԱՅԳԱՄ)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Պատմական տեղեկութիւն դրստահայն Անկուրեմայ և իրեն մահը:

Եւ ՅԱԾ տարւան վերջերը հոկտեմբերի 20^{ին} Եւստրիոյ Ֆրաշտորֆ գեղը կնքեց իր վշտալից կեանքը Եսկուլեմի դքսուհին Սարիամ-Իսերեզա-Շարլոթթա վերջին շառաւիղ Սուդովիկոս ԺԶ^{ին} դժբախտ ու հալածեալ ընտանեացը: Ես իշխանուհին որ խանձարուրէն ցմահ ողորմ տեսարաններու և իր ծնողացն ու սիրելեացը անողորմ ներու ձեռքէն չարաչար սպաննուիլն ու զոհագործուիլը տեսնելու սահմանուած էր, լցուած էր զարմանալի աւրիական և անյողգողդ առաքինութեամբ մը բնաւ ճնուազելու իր հաւատքն ու յոյսն որ առ Եստուած, բարեպաշտու